

UDC: 004.428.4

INFO M: str. 51-60

ЕЛЕКТРОНСКИ БИБЛИОТЕЧКИ ЈАВНИ СЕРВИС У еУПРАВИ PUBLIC LIBRARIES IN EGOVERNMENT

Мирослав Зарић, Душан Сурла, Бранко Милосављевић

РЕЗИМЕ: У раду је анализиран значај електронског приступа јавним библиотекама који је дефинисан као један од 12 основних сервиса које еУправа треба да обезбеди грађанима. Анализиране су услуге које библиотеке треба да обезбеде грађанима у контексту еУправе, дат је преглед степена развијености овог сервиса у земљама ЕУ и окружења. Дат је и преглед програма Европске уније за развој Европске (дигиталне) библиотеке. Европска библиотека је осмишљена као централни портал који обезбеђује приступ и претраживање националних библиотека земаља чланица. Визија овакве библиотеке јесте да промовише богатство и различитост европског културног наслеђа у свету и да обезбеди једноставан приступ свим заинтересованим корисницима.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: еУправа, Европска Унија, стратегија, надлежности.

ABSTRACT: This paper analyzes the impact and importance of electronic access to public libraries. Electronic access to public libraries has been recognized as one of the basic services an eGovernment system needs to implement. The current level of this service in EU countries, as well as in some non-EU countries is given. In addition, the project of European Digital Library is discussed. European Digital Library is envisioned as central access point (portal) for all European countries national libraries. The main goal of this library is to promote the richness and diversity of European cultural heritage and to provide easy access to all users.

KEY WORDS: library, public service, European Union.

1. Увод

Интензиван развој Интернета као и мрежно базираних апликација у последњих петнаест година довео је, осим промена у начину пословања компанија, и до промена у начину на који грађани и компаније комуницирају са државним, покрајинским и локалним органима власти. Електронски начин комуникације препознат је као начин да се рад државних институција поједностави, убрза и учини транспарентнијим. Мрежно базирани апликације за електронску комуникацију (између грађана и органа управе, као и између компанија и органа управе, те између различитих нивоа државне управе/локалне самоуправе), као и сервиси који су на овај начин доступни корисницима у последњих неколико година познати су под називима еУправа, еВлада, дигитално друштво. Сервиси који се на овај начин нуде најчешће су груписани у три целине:

- сервиси намењени грађанима (*Government to Consumer/Citizen*)
- сервиси намењени компанијама (*Government to Business*)
- сервиси за комуникацију између различитих система државне управе, или различитих влада (*Government to Government*)

Увођење система електронских сервиса је еволутиван процес, при чему се у почетној фази увођења сервиса врло често дешавало да се одређени послови дуплирају, јер је долазило до преклапања надлежности

одређених органа управе, паралелног развоја истоветног или врло сличног сервиса од стране различитих органа управе. У земљама које су биле пионири у увођењу електронских система у подручје државне управе (Нови Зеланд, САД, Аустралија, земље ЕУ) уочена је неопходност детаљне анализе постојећег стања, као и планирања развоја система електронских сервиса, с циљем постизања ефикасног система који ће заиста унапредити рад државне управе, с нагласком на поједностављење комуникације између крајњих корисника и државне управе. Уз помињање искустава других земаља овај рад садржи првенствено искуства и планове земаља Европске уније, као нама најближе одреднице.

Акционим планом Европске уније (*eEurope 2005 – An information society for all*) [1] усвојеним у Севиљи, 2002. године, дефинисано је 12 основних сервиса које системи еУправе треба да понуде грађанима и 8 сервиса који су намењени пословним корисницима. Ови сервиси се најчешће помињу под заједничким називом “20 основних сервиса”. Списак сервиса намењених грађанима дат је у табели 1.

Осим што је дефинисала основне сервисе које је у оквиру система еУправе неопходно понудити грађанима и компанијама, Европска унија је дефинисала и развојне нивое за сваки од сервиса на основу којих је могуће пратити степен развоја појединих сервиса у одређеним земљама. Такође уведена је и пракса годишње анализе стања појединих сервиса и напретка земаља чланица у постизању постављених циљева. Дефинисан је низ индикатора на основу којих се процењује квалитет сервиса [2].

Јавни сервиси за грађане	
1.	Порез на приход (декларација, пријављивање, обрада)
2.	Сервиси за запошљавање (пријава, објављивање слободних радних места, конкурси)
3.	Доприноси за социјалну заштиту <ul style="list-style-type: none"> • приходи за незапослене • дечији додатак • медицински трошкови • студентска права
4.	Лични документи (путне исправе, личне карте, возачке дозволе)
5.	Регистрација аутомобила (нових и половних)
6.	Послови везани за издавање грађевинских дозвола
7.	Послови са полицијом (нпр. пријава крађе)
8.	Јавне библиотеке (каталози књига, алати за претраживање)
9.	Матичне књиге (рођење, смрт, венчање), захтеви и испорука
10.	Упис и учешће у високом образовању
11.	Пријава промене места боравка
12.	Сервиси здравствене заштите

Табела 1. – Јавни сервиси еУправе намењени грађанима

Европска унија је у оквиру акционог плана дефинисала и циљеве које су земље чланице требале достићи до краја 2005. године. У међувремену је усвојен нови стратешки план који дефинише циљеве развоја јавних сервиса у земљама Европске уније. Овај стратешки план је познат под називом *i2010 – европско информатичко друштво за економски раст и запошљеност* (*i2010 – A European Information Society for growth and employment*) [3]. Овај стратешки план је пројектован за период од 2005. до 2010. године и тренутно је у фази имплементације

1. Јавне библиотеке у контексту еУправе

Као један од основних сервиса у пројекту *eEurope 2005* Европска унија је препознала и електронски сервис за приступ јавним библиотекама земаља чланица. Основна намена овог сервиса, како је то дефинисано у стратегији Европске уније, је да обезбеди постојање електронског каталога књига (и других медија који се чувају у фондусима јавних библиотека), и алате за електронско претраживање оваквих каталога. Као и за сваки други јавни сервис који се нуди у оквиру

система еУправе Европска унија је и за сервис јавних библиотека дефинисала одређене степене развоја помоћу којих се мери напредност одређеног сервиса у одређеној земљи. Дефинисани нивои развоја за сервис јавних библиотека дати су у табели 2.

У стратешком плану *i2010* библиотекама је дат посебан значај, са посебним нагласком на дигитализацију библиотека (и њиховог фондуса), те њихову улогу у очувању, али и презентовању европског културног наслеђа и посебно његове разноликости. У оквиру овог плана покренут је и пројект *Иницијатива дигиталних библиотека*.

Фаза 0	Библиотеке или релевантно административно тело немају јавно доступне интернет странице, или ако и постоје оне се не квалификују ни по једном критеријуму дефинисаним за фазе 1-3.
Фаза 1	На јавно доступним интернет страницама библиотека (или надлежног административног тела) постоје информације (упутства) неопходна за започињање процедуре претраживања каталога са циљем проналаaska жељеног медија
Фаза 2	Јавно доступне интернет странице библиотеке (или надлежног административног тела) нуде могућност да се преузме - у писаној форми - формулар који омогућава покретање поступка претраживања библиотечких каталога с циљем проналаaska одређеног медија.
Фаза 3	Јавно доступне интернет странице библиотеке (или надлежног административног тела) омогућава директно претраживање каталога с циљем проналаaska информација о одређеном медију (књизи, ЦД-у, филму, итд).

Табела 2. – Фазе развоја сервиса јавних библиотека у контексту еУправе

2. Стање у земљама ЕУ и земљама кандидатима за чланство

У јуну 2006. године објављена је шеста, најновија, годишња студија о стању јавних сервиса еУправе у земљама чланицама Уније. Ову анализу, као и претходне, обавила је компанија *CapGemini*. Овај извештај објављен је под називом *Доступност јавних сервиса у ЕУ: Иницијатива: како напредује Европа? (Online Availability of Public Services: How is Europe Progressing)* [4]. Ова анализа одражава стање сервиса у земљама чланицама достигнуто до месеца априла 2006. године. Ова анализа узима у обзир два индикатора дефинисана за процену сервиса:

- доступност јавног сервиса електронским путем, и
- број јавних сервиса који су у потпуности доступни електронским путем

Осим земаља чланица Уније овом анализом су обухваћене и Швајцарска, Норвешка и Исланд. Примењена методологија анализе је изабрана тако да се добију што јаснији резултати о софистицираности појединих сервиса у посматраним земљама. Детаљна разматрања свих сервиса, као и анализе напретка појединих земаља и групе земаља, у целини су дати у тексту извештаја [4], док ће се овај рад концентрисати само на онај део извештаја који се бави стањем сервиса јавних библиотека.

Током овог истраживања коришћен је проширени модел нивоа овог јавног сервиса. Иако је Европска унија дефинисала три нивоа развоја сервиса јавних библиотека, за потребе овог истраживања дефинисана је и **фаза 4**. По аналогији са другим сервисима, уочена је могућност да се дефинише и додатни ниво развоја сервиса који описује напредне могућности које сервис јавних библиотека нуди. Тако је **фаза 4** у овом случају дефинисана као степен развоја сервиса јавних библиотека када је путем јавно доступних интернет страница библиотеке (или надлежног административног тела) могуће приступити електронском каталогу, извршити његово претраживање са циљем проналаска одређеног садржаја (књиге, CD и сл), али и извршити електронску резервацију жељеног материјала, или преузети електронску копију. Овај ниво је коришћен као максимална мера развијености сервиса (100%).

Током овог истраживања сервис су посматрани у кластерима, док су резултати приказани по земљама и збирно по групама земаља:

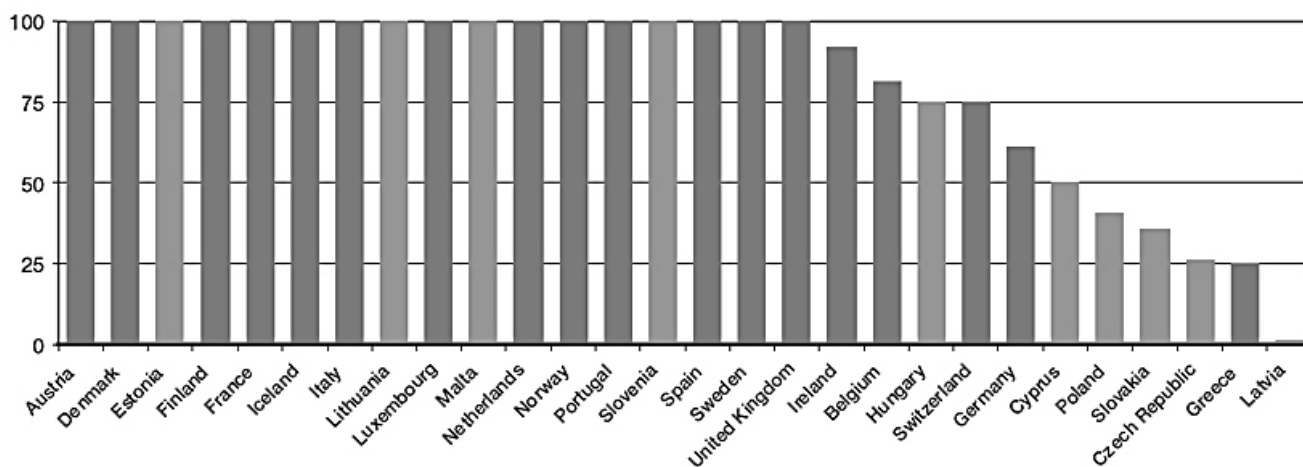
1. 15 встарихг чланица ЕУ + Швајцарска, Норвешка и Исланд (ЕУ18)
2. 10 вновихг чланица Уније (ЕУ10)
3. свих 28 земаља заједно (ЕУ28)

Сервис јавних библиотека је анализиран у кластеру сервиса који чине још и сервис за запошљавање, сервис за подношење предмета полицији, сервис социјалне заштите, сервис здравствене заштите и сервис јавних набавки. На овим кластерима се види да земље групе ЕУ10 засад заостају у развоју сервиса јавних библиотека за земљама у групи ЕУ18. У просеку је сервис јавних библиотека међу најразвијенијим (уз сервисе за запошљавање и јавне набавке), али је уочљиво и да земље групе ЕУ10 много мање заостају у развоју других сервиса него што је то случај са сервисима јавних библиотека – код овог сервиса јаз између нових и старих чланица Уније је највећи.

На слици 1 приказани су резултати анализе сервиса јавних библиотека у посматраним земљама. Са овог дијаграма је видљиво да само 4 нове чланице Уније у потпуности прате развијеније земље по питању развијености овог сервиса, али и да неке врло развијене земље као што су Белгија, Ирска, Немачка и Швајцарска још увек нису достигле највиши степен развоја, док је у Грчкој овај сервис још увек на врло ниском степену развоја. Од свих земаља овај сервис је најслабије развијен у Латвији.

Детаљан приказ нивоа сервиса могуће је наћи и на Интернет страницама пројекта IDABC (*Interoperable Delivery of European eGovernment Services to public Administrations, Businesses and Citizens*) [5]. На овим страницама се редовно ажурирају подаци о чињеницама [6] везаним за статус, доступност и квалитет јавних сервиса у свим земљама чланицама Европске уније и земљама кандидатима. Информације су последњи пут ажуриране у септембру 2006 године, користећи као извор информација и претходну студију. У наставку је дат преглед информација везаних за сервис јавних библиотека у појединим земљама. Наведени су пода-

Public Libraries

Слика 1. – Стивен развијености сервиса јавних библиотека у појединим земљама (преузето из [4])

ци о степену развоја сервиса, о институцијама које су одговорне за обезбеђење сервиса, као и кратак опис сервиса. За напредније земље као максимални ниво развоја сервиса коришћен је овде појашњени ниво 4, док је за мање развијене земље коришћен оригинално дефинисани максимални ниво развоја 3.

Аустрија

Одговорне институције: централне, регионалне, локалне власти, Асоцијација аустријских библиотека.

Вебсајт: <http://www.bibliotheken.at/>

Степен развоја: 4/4.

Опис: Електронски претражив каталог свих јавних библиотека Аустрије. Пројекат подржава Федерално Министарство за образовање, науку и културу.

Белгија

Одговорне институције: централне/општинке власти, Министарство за фламаску заједницу, Министарство за француску заједницу, Влада француске заједнице, Влада заједница са немачког говорног подручја.

Вебсајт: <http://www.bib.vlaanderen.be/> (фламаска заједница), <http://www.cfwb.be/biblio/> (франкофонска заједница), <http://www.mediadg.be/> (германска подручја), <http://www.bib.belgium.be/Search.aspx> (Federal Public Services Libraries)

Степен развоја: 3–4/4.

Опис: Доступни су информативни садржаји и електронски каталог за библиотеке фламанске и германске заједнице, библиотеке франкофонске заједнице засад имају само информативне садржаје. Обједињени каталог Федералних јавних библиотека је доступан преко федералног портала Белгије www.belgium.be.

Бугарска

Одговорне институције: централна влада, Министарство културе, Министарство државне администрације и административне реформе.

Вебсајт: <http://www.mc.government.bg>, <http://egateway.government.bg>, <http://www.nationallibrary.bg>

Степен развоја: 1/3.

Опис: Електронски каталог Националне библиотеке Св. Ђирила и Методија је доступан и преко портала еУправе. Напредније услуге пружају универзитетске библиотеке као што је нпр. Библиотека Универзитета у Софији.

Хрватска

Одговорне институције: централна влада, Министарство знаности, образовања и спорта, Министарство културе.

Вебсајт: <http://www.mzos.hr>, <http://www.min-kulture.hr>

Степен развоја: 2/3 (просек на нивоу земље).

Опис: Научне библиотеке су под јурисдикцијом Министарства знаности, образовања и спорта, док су градске библиотеке под јурисдикцијом Министарства културе. Јавне библиотеке нуде могућност претраживања и прегледања каталога/садржаја. Највиши ниво развијености достиже 3/3 у 8 жупанија.

Кипар

Одговорне институције: централна влада, локалне владе.

Вебсајт: <http://www.moec.gov.cy/>

Степен развоја: 1–2/3.

Опис: Већином су доступни само информативни садржаји. Библиотека Универзитета Кипра нуди и електронски каталог доступан путем Интернета.

Чешка

Одговорне институције: регионалне и локалне власти.

Вебсајт: Нема информација.

Степен развоја: 1/4.

Опис: Јавним библиотекама управљају регионалне и локалне власти, тек понека од њих нуди неке садржаје путем Интернета.

Данска

Одговорне институције: централна влада, Данска национална библиотека (Biblioteksstyrelsen).

Вебсајт: <http://bibliotek.dk/>

Степен развоја: 3/3.

Опис: Електронски каталог свих публикација издатих у Данској, као и свих садржаја који се чувају у данским јавним библиотекама. Грађани могу поднети захтев за одређеним издањим у било којој локалној библиотеци (чак и ако та библиотека нема то издање).

Естонија

Одговорне институције: централна влада, Национална библиотека Естоније.

Вебсајт: <http://helios.nlib.ee/>

Степен развоја: 4/4.

Опис: Доступни су електронски каталог и могућност електронске резервације издања.

Финска

Одговорне институције: централна влада/локалне власти, Министарство образовања/Градска библиотека Хелсинкија (ово је централна библиотека за јавне библиотеке у Финској).

Вебсајт: <http://www.kirjastot.fi/>

Степен развоја: 4/4.

Опис: Портал који обезбеђује приступ већини јавних библиотека и за највећи број њих омогућава приступ електронском каталогу. Сервис за резервације је такође обезбеден.

Француска

Одговорне институције: централна влада (Министарство културе)/локалне власти.

Вебсајт: <http://www.portail.culture.fr/sdx/pic/culture/int/rubrique.xsp?id=c364>, <http://www.bnf.fr/>, <http://www.bpi.fr/>

Степен развоја: 4/4.

Опис: Већина јавних библиотека обезбеђује могућност електронског претраживања каталога. Неколико јавних библиотека омогућавају корисницима и да наруче електронску верзију жељених докумената, затим да изврше резервацију места у библиотеци и да директно комуницирају са библиотекарском.

Немачка

Одговорне институције: централна влада (федерална)/регионалне власти/локалне власти.

Вебсајт: Нема информација.

Степен развоја: 2–3/4.

Опис: Већина јавних библиотека (универзитетске, градске и сл.) имају доступан каталог у електронском облику и алате за њихово претраживање.

Грчка

Одговорне институције: централна влада, Министарство државног образовања и верске послове.

Вебсајт: <http://www.yperth.gr/>

Степен развоја: 1/3.

Опис: Вебсајт Министарства за државно образовање и верске послове обезбеђује потпуну листу свих библиотека у Грчкој. Национална библиотека Грчке обезбеђује могућност претраживања каталога и електронске резервације. Хеленска академска библиотека обезбеђује могућност претраживања по насловима.

Мађарска

Одговорне институције: централна влада, Министарство за културно наслеђе и National Szechenyi Library.

Вебсајт: <http://www.mek.iif.hu/>, <http://www.ki.oszk.hu/>

Степен развоја: 0–2/3.

Опис: Путем Интернета доступне су информације о већини јавних библиотека, али електронски сервиси генерално гледано не постоје. Интернет странице Мађарске електронске библиотеке (*Hungarian Electronic Library – MEK*) обезбеђују могућност двосмерне интеракције.

Исланд

Одговорне институције: централна влада и општине које чине “Конзорцијум исландских библиотека”, Министарство образовања, науке и културе.

Вебсајт: <http://www.landskerfi.is>, www.hvar.is

Степен развоја: 3/3.

Опис: Конзорцијум исландских библиотека (*Landskerfibókasafna – the Icelandic Library Consortium*) управља обједињеним каталогом исландских библиотека, познатим под називом *Gegnir*. Компанија је основана у новембру 2001. године, у власништву је исландске владе и низа општина. Циљ овог конзорцијума је формирање, одржавање и управљање централним, веб базираним системом за већину исландских библиотека. До 2004 године, 100 библиотека које су дотад користиле Dobis/Libis систем, придружиле су се овом систему. Систем свим корисницима обезбеђује равноправан приступ путем Интернета. При томе сви корисници у Исланду имају и приступ великом броју база података и електронских журнала путем портала хвар.ис. Овим порталом управља Министарство образовања, науке и културе, и постоје потписани уговори са великим бројем понуђача електронских журнала и електронских база података. На овај начин је, сваком становнику Исланда који за приступ Интернету користи домаћег провајдера, омогућено приступ овим изворима публикација.

Ирска

Одговорне институције: централна влада, локалне власти, Савет библиотека.

Вебсајт: <http://www.elibs.gov.ie/>

Степен развоја: 2–3/3.

Опис: омогућен је приступ библиотечким каталозима, информацијама о доступности појединих књига, као и тренутне локације књига. Тренутно није подржан систем електронске резервације.

Италија

Одговорне институције: централна влада, Министарство за културно наслеђе.

Вебсајт: <http://www.internetculturale.it/>

Степен развоја: 4/4.

Опис: У марту 2005. лансиран је портал “*Cultural Internet*” који корисницима обезбеђује приступ каталозима 2300 италијанских библиотека, укупно око 15 милиона докумената – путем једне интегрисане платформе. Корисници могу претраживати каталоге, у реалном времену утврдити да ли је одређена публикација расположива, добити информације о појединој библиотеци, као и обавити електронску резервацију. Сервис је базиран на националном библиотечком сервису (*Servizio Bibliotecario Nazionale – SBN*), мрежу

библиотека којом управља италијанско Министарство за културно наслеђе у сарадњи са регијама и универзитетима. Портал је развијен у оквиру Италијанске дигиталне библиотеке и иницијативе Мреже за културни туризам (*Cultural Tourism Network initiatives*). Сличан пројекат развија се и за школске библиотеке, како би се обезбедио Интернет приступ за неких 350,000 докумената у око 500 библиотека.

Латвија

Одговорне институције: централна влада, Министарство културе.

Вебсајт: <http://www.km.gov.lv/UI/Main.asp?id=115>

Степен развоја: 0–1/4.

Опис: Вебсајт Министарства културе обезбеђује информације о јавним библиотекама, од којих већина има своје електронске каталоге. Тренутно се развија Национални обједињени библиотечки информациони систем, циљ којег је повезивање око 2000 библиотека у јединствену мрежу уз обезбеђење обједињеног каталога. Корисници ће бити у могућности претраживати каталог и наручити жељене штампане публикације, а испорука ће бити обављена путем најближе библиотеке. Обједињени систем је већ инсталиран у 8 најважнијих библиотека. Повезивање свих осталих се очекује до краја 2007. године.

Лихтенштајн

Одговорне институције: централна влада, Државна Архива.

Вебсајт: <http://www.llv.li/amtstellen/llv-la/llv-la-home.htm>

Степен развоја: 2/3.

Опис: Обезбеђене су информације које се тичу процеса за добијање података из националне архиве, као и могућност претраживања.

Литванија

Одговорне институције: централна влада, регионалне власти, локалне власти.

Вебсајт: <http://www.libis.lt/>

Степен развоја: 4/4.

Опис: Литвански интегрисани библиотечки информациони систем омогућава корисницима да претражују садржаје библиотека и наручују књиге. Још увек је у фази развоја и укључиваће све више јавних библиотека у Литванији.

Луксембург

Одговорне институције: централна влада, локалне власти, Национална библиотека.

Вебсајт: <http://www.bibnet.lu/>

Степен развоја: 4/4.

Опис: Електронски каталог 20 јавних библиотека у држави, са могућношћу електронског наручивања.

Малта

Одговорне институције: централна влада, Министарство образовања, младих и запошљавања, Одељење библиотека и архива.

Вебсајт: <http://opac.library.gov.mt/>

Степен развоја: 3/3.

Опис: Електронски каталози и могућност резервације.

Холандија

Одговорне институције: централна влада, локалне власти, Асоцијација јавних библиотека Холандије (*Netherlands Association of Public Libraries – NBLC*).

Вебсајт: <http://www.bibliotheek.nl/>

Степен развоја: 4/4.

Опис: Електронски каталог јавних библиотека широм земље. Електронска резервација је могућа у неким случајевима.

Норвешка

Одговорне институције: библиотеке које су се придружиле пројекту (39).

Вебсајт: <http://biblioteksvar.no>

Сохијациони стаге: 3/3.

Опис: Локалне јавне библиотеке могу се контактирати помоћу e-chat, e-mail система или коришћењем SMS-а путем Библиотексвар, дигиталног референтног система. Могу се добити информације о расположивости одржених књига у библиотекама, резервације, као и информације о радним временима библиотека. Особље запослено у 39 библиотека широм Норвешке обезбеђује подршку корисницима.

Пољска

Одговорне институције: централна влада, регионалне и локалне власти.

Вебсајт: <http://www.mk.gov.pl/>

Степен развоја: 1-2/4.

Опис: Не постоји јединствен информациони систем и систем за наручивање. Само Национална библиотека у Варшави, Државни архив и највеће универзитетске библиотеке имају електронске каталоге и алате за претраживање. Пољска Интернет библиотека је покренута у децембру 2002. године, са циљем да обезбеди приступ дигитализованим копијама свих ремек дела пољске литературе, графике и сликарства, као и научним публикацијама и специјалним издањима за следе. Циљ је да се то постигне до 2008. године.

Португал

Одговорне институције: централна влада, локалне власти.

Вебсајт: <http://www.porbase.org/>

Степен развоја: 4/4.

Опис: Постоји национална база библиографских информација.

Румунија

Одговорне институције: централна влада, Министарство културе и верских послова, Одељење за библиотеку и писано културно наслеђе, као и регионална већа.

Вебсајт: <http://www.cultura.ro>

Степен развоја: 1/3.

Опис: јавне библиотеке (као што је Национална библиотека) у Румунији не омогућавају претраживање електронских каталога и могућност резервације књига. Централна Универзитетска библиотека “*Eugen Todoran*” и Библиотека Политехничког универзитета у Темишвару нуде пун спектар сервиса.

Словачка

Одговорне институције: централна влада и локалне власти.

Вебсајт: <http://www.infolib.sk/>

Степен развоја: 1–2/3.

Опис: Постоји само информативни сервис. Веће библиотеке као што је Универзитетска библиотека у Братислави или Државна научна библиотека у Банској Бистрици нуде софистициране електронске сервисе.

Словенија

Одговорне институције: централна влада, Институт информатичких наука (IZUM).

Вебсајт: <http://cobiss.izum.si/>

Степен развоја: 3/3.

Опис: Јединствени систем за претраживање и резервацију.

Шпанија

Central Government (Ministry of Culture)/Regional Government.

Вебсајт: <http://www.bibliotecaspublicas.info/>

Степен развоја: 4/4.

Опис: Постоји електронски каталог, досупан преко Интернета, свих јавних библиотека у Шпанији.

Шведска

Одговорне институције: централна влада, локалне власти.

Вебсајт: <http://www.bibliotek.se/>

Степен развоја: 3/3.

Опис: Вебсајт [bibliotek.se](http://www.bibliotek.se) нуди алате за претраживање свих јавних библиотека у Шведској. Систем је базиран на LIBRIS-у, националном библиотечком систему који обезбеђује библиотечке сервисе као што су претраживање, каталогизација и међубиблиотечке позајмице.

Турска

Одговорне институције: централна влада, Министарство културе и туризма, Национална библиотека Турске.

Вебсајт: <http://www.kultur.gov.tr>, <http://www.mkutup.gov.tr>

Степен развоја: 3/3.

Опис: Доступан је алат за претраживање електронских каталога и резервацију књига за велики број јавних библиотека у Турској, укључујући ту и Националну библиотеку и већину универзитетских библиотека.

Велика Британија

Одговорне институције: централна влада и локалне власти.

Вебсајт: нема информација

Степен развоја: 3/3.

Опис: Већина јавних библиотека има електронске каталоге које је могуће претраживати.

Из претходно изнетих података могуће је видети да су различите земље постигле различите нивое квалитета услуга које сервис јавних библиотека нуди, као и чињеницу да је у већини земаља одговорност за успостављање и унапређење сервиса у мањој или већој мери додељена централним властима, као и властима на локалним разинама, што сведочи о томе колико је овај сервис битан за опште јавно добро и колико се сматра важним за заштиту и развој националног и културног идентитета.

3. Стање у Србији

Иако Србија није обухваћена овим анализама доступности електронског сервиса јавних библиотека, пратећи постављене циљеве могуће је извршити делимичну анализу.

Како је у Србији развој систем еУправе тек у повоју не постоји још увек тачна додела одговорности за успостављање и одржавање оваквог сервиса.

Народна библиотека Србије [7] на својим Интернет страницама нуди претраживање електронског каталога ове библиотеке као и узајамног каталога формираног од локалних каталога Народне библиотеке Србије, Библиотеке Матице српске, Универзитетске библиотеке “Светозар Марковић” у Београду и Југословенског библиографско информационог института. Он садржи око 1.640.000 библиографских записа (јун 2006). Осим тога преко овог сајта могуће је приступити каталозима других библиотека у систему узајамне каталогизације. У току је и успостављање Мреже градских библиотека у АП Војводини од којих неке такође већ нуде могућност електронског претраживања каталога.

Информације о већини градских библиотека у Србији могуће је наћи и на сајту www.biblioteke.org.yu. Овај сајт нуди линкове на већи број градских библиотека, али на жалост, већина њих нуди само основне податке о свом раду, без стварног електронског сервиса. Неопходно је напоменути и да постоји већи број факултетских библиотека које нуде могућност електронског претраживања свог фонда.

Не постоји јасна веза између свих ових веб сајтова, нити портал који би служио као јединствена приступна тачка за све јавне библиотеке у Србији, а још мање је видљива веза између библиотечких сервиса и система еУправе који су у повоју. Јасно је да је потребно уложити додатне, како организационе, тако и техничке напоре да се успостави обједињени интероперабилни систем јавних библиотека у Србији, који ће бити у стању да пружи жељени ниво услуга свим корисницима. У светлу оцена које су приказане за земље чланице Европске уније и земље кандидате, реална процена, по мишљењу аутора текста, је да је тренутно стање ових сервиса на прелазу између фазе 1. и 2.

4. Нова улога библиотека у информатичком друштву

Иако је по дефиницији улоге јавних библиотека у контексту еУправе основна намена овог сервиса да обезбеди могућност електронског приступа и претраживања каталога фондуса јавних библиотека, развојем еУправе уочен је и тренд промене и проширења улоге јавних библиотека. У извештају *Egovernment: Issues and Implications for Public Libraries* [8] који је публиковала Државна библиотека Новог Јужног Велса, истиче се да су увођење еУправе и изјаве административних органа о значају система еУправе и степену имплементације генерално позитивне. Међутим студије система еУправе откривају одређене проблеме при имплементацији ових система, од којих неки директно утичу на библиотеке:

- ”дигитални јаз” – у почетним фазама увођења система еУправе, али и у наредним годинама сигурно ће постојати слој становништва који ће Интернет и системе еУправе користити путем посредника
- посредници – иако је јединствени портал за све сервисе еУправе прокламовани циљ, један од Гартнер извештаја на ову тему је да ће важност посредника временом расти, а не опадати Ш9Ћ. Питање на које још није дат прецизан одговор је колико су посредници ефикасни у обављању послова из домена еУправе, и каква им је обука за то неопходна
- потреба за људским контактом или интервенцијом – анализа [10], посвећена напретку еУправе у Великој Британији, утврдила је да 31% испитаника преферира лични контакт
- извор ресурса за еУправу – у многим земљама иницијални приступ је био да се ресурси за еУправу алоцирају из фондова за брзе пројекте, међутим аустралијско искуство показује да су без сталних и системски дефинисаних извора прихода овакви сервиси неодрживи

Постоји, дакле, и други могући поглед на улогу библиотека у системима еУправе, како се повећава број доступних електронских сервиса еУправе, неке јавне библиотеке полако преузимају и улогу места са којег локалне заједнице користе приступ Интернету и обављају одређене активности из домена еУправе, а врло често запослени у библиотекама преузимају и улогу активне помоћи за коришћење ових система.

У истраживању *Public Libraries and the Internet* које је спроведено током 2006 године на Флориди, чији резултати су објављени у чланку [11] анализирана је улога јавних библиотека на подручју Флориде у контексту еУправе и у кризним ситуацијама. Ово истраживање је показало да јавне библиотеке и приступ Интернету које оне обезбеђују играју врло важну улогу у разним битним моментима у животу грађана, нарочито у погледу интеракције са државном управом.

У контексту еУправе, јавне библиотеке играју три кључне улоге:

1. обезбеђују јавно доступан приступ Интернету и системима еУправе онима који због финансијских или других разлога немају другу могућност за приступ Интернету
2. функционишу као мост између сервиса еУправе и крајњег корисника (који нису у стању да их самостално користе)
3. функционишу као веза између грађана и органа управе у кризним ситуацијама.

На Флориди која је изложена могућим временским непогодама са катастрофалним последицама, јавне библиотеке се јављају као место првог избора за покушај успостављања контакта између грађана након таквих криза, као и место са којег већина грађана комуницира са органима управе непосредно након оваквих катастрофа. На пример, формулари којима се пријављују настале штете и тражи државна помоћ за обнову, у већини случајева су сада доступни само путем сервиса еУправе и попуњавају се путем Интернета, што многи обављају управо користећи услуге локалних јавних библиотека.

У овом истраживању се такође долази до сазнања, да иако су, за различите заједнице, јавне библиотеке врло значајне приступне тачке за коришћење сервиса еУправе, нарочито у временима криза, њихови напори усмерени на задовољавање ових потреба грађана у суштини представљају нефинансиране активности. Овакво стање може довести до тога да се, са истим финансирањем библиотека, све већи део послова из контекста обезбеђења услуга еУправе впрећутно подразумева као стандардна улога јавних библиотека, што може значајно додатно оптеретити библиотечки систем.

Са повећањем броја расположивих сервиса еУправе у Србији, слична ситуација се може очекивати и код нас, поготово узимајући у обзир релативно мали проценат становништва који је довољно едукован да самостално користи различите *on-line* сервисе, и који има квалитетан приступ Интернету. У Србији је при томе присутан и проблем што у неким срединама ни саме библиотеке још увек немају квалитене везе ка Интернету.

5. Будућност јавних библиотека у контексту информатичког друштва

У стратешком плану Европске уније [3], као посебан пројект покренута је иницијатива дигиталних библиотека (*i2010: Digital Libraries Initiative*) [12]. Овај пројекат је један од кључних у стратешком плану *i2010*. Дигиталне библиотеке су у овој иницијативи сагледане као организоване колекције дигиталних садржаја, које су доступне јавности. У њима се чувају садржаји настали дигитализацијом оригиналних садржаја, као што су дигиталне верзије књига и других вфизичких медија похрањених у библитекама и архивама. Такође у њима ће се чувати и информације које су оригинално креиране у дигиталном формату.

Циљ иницијативе је да се врло богато европско културно наслеђе учини лако доступним путем Интернета за потребе обављања послова, учење или

из чистог задовољства. Ова иницијатива је израсла на темељима културног наслеђа Европе, мултикултуралности и вишејезичности, а могућим је чини употреба напредних технологија и нових пословних модела. Технологија омогућава да пронађемо и користимо информације у најразличитијим облицима. Информације о Леонарду да Винчију, на пример, могу бити доступне у виду његових дигитализованих дела, књига о њему, докумената са његовим цртежима, филмовима о његовом раду и сл. Изазов је да се креира Европска дигитална библиотека која обједињује све ове ресурсе.

Иницијатива се састоји из два дела: културног и научног. Културни део обрађује теме чувања и промовисања европског културног наслеђа. Три главна правца развоја ће бити праћена како би се искористио пуни потенцијал које дигиталне технологије нуде:

- доступност путем Интернета – предуслов за максимизовање користи коју грађани, истраживачи и компаније могу добити на основу нађених информација,
- дигитализација аналогних колекција, како би се обезбедило њихово веће коришћење у контексту информатичког друштва,
- заштита и чување како би се осигурало да и наредне генерације имају приступ дигитализованом материјалу, и како би се спречило да драгоцени материјали буду неповратно изгубљени.

Научне и образовне информације чине други део иницијативе. Ово је област са сопственим специфичностима и динамиком, са аспекта потребе да се похране велике количине дигиталних података, као и наглог пораста броја публикација које су доступне само у дигиталном облику. Током 2006. биће утврђене специфичности и изазови који се постављају пред дигиталне библиотеке у овој области.

Једну од темељних компоненти ове иницијативе обезбедио је TEL (*The European Library*) пројект – Европску библиотеку [13]. Европска библиотека је портал који обезбеђује приступ различитим ресурсима (књиге, магацини, журнали... – како дигиталним тако и не-дигиталним) који се налазе у 45 националних библиотека широм Европе. Обезбеђује бесплатно претраживање и преузимање дигиталних објеката (приликом преузимања неки су бесплатни, а неки не).

Учесници пројекта Европске библиотеке деле се у две групе:

- пуноправни чланови – националне библиотеке Аустрије, Хрватске, Чешке, Данске, Естоније, Финске, Француске, Немачке, Мађарске, Италије, Латвије, Холандије, Португала, Србије, Словачке, Словеније, Швајцарске и Велике Британије као

и Национални централни каталог Италије [14] и Конференција европских националних библиотека [15]. Колекције ових библиотека биће прво доступне путем Европске библиотеке

– основни чланови – преосталих 26 европских националних библиотека чији фондови ће бити накнадно доступни.

6. Закључак

У раду је дат кратак преглед основних појмова о сервисима еУправе, као и листа сервиса намењених грађанима, онако како су они дефинисани у плановима Европске уније. Дато је објашњење улоге електронског библиотечког сервиса јавних библиотека у контексту еУправе, као једног од 12 основних сервиса намењених грађанима. Приказане су и предвиђене фазе развоја овог сервиса.

Детаљно је приказано тренутно стање електронских библиотечких сервиса јавних библиотека у земљама Европске уније, земљама кандидатима за чланство у Унији, а дат је и кратак осврт на стање у Србији.

Приказане су и досад уочене промене улога и функција библиотека у информатичком друштву на основу истраживања обављених у Аустралији и Сједињеним Америчким Државама.

На крају је дат кратак осврт на будућу улогу библиотека у информационом друштву заснован на стратешким плановима Европске уније до 2010 године.

7. ЛИТЕРАТУРА

Документа са наведених сајтова су преузета у периоду фебруар – новембар 2006. године

- [1] http://europa.eu.int/information_society/eeurope/2005/index_en.htm
- [2] <http://ec.europa.eu/idabc/en/document/3543/5671>
- [3] http://europa.eu.int/information_society/eeurope/i2010/index_en.htm
- [4] http://europa.eu.int/information_society/eeurope/i2010/docs/benchmarking/online_availability_2006.pdf
- [5] <http://ec.europa.eu/idabc/en/home>

[6] <http://ec.europa.eu/idabc/en/chapter/203>

[7] <http://www.nbs.bg.ac.yu>

[8] *Government: Issues and Implications for Public Libraries, A report on trends and themes in the literature*, Prepared by Jennifer Berryman for the Public Library Network Research Committee, March 2004

[9] Di Maio, A., 2002. *Government Portals: Whose Life View? Research Note 24 October 2002*, p. 1. Gartner, Stamford, Ct.

[10] KPMG Consulting, 2001. *Egovernment for All: the KPMG Consulting E-government Survey 2001*. London, KPMG. Доступно на: www.kpmgconsulting.co.uk/research/reports/ps_egov0401.html. Access on December 2003.

[11] *Public Access Computing and Internet Access in Public Libraries – The role of public libraries in e-Government and emergency situations*; Dr. John Carlo Bertot, Dr. Paul T. Jaeger, Lesley A. Langa, Dr. Charles R. McClure. Доступно на http://www.firstmonday.org/issues/issue11_9/bertot/index.htm

[12] *i2010: Digital Libraries Initiative* - http://europa.eu.int/information_society/activities/digital_libraries/index_en.htm

[13] *The European Library* - <http://www.theeuropeanlibrary.org/portal/index.html>

[14] <http://www.iccu.sbn.it/genera.jsp>

[15] <http://www.cenl.org/>

мр Мирослав Зарић, асистент, Факултет техничких наука, Нови Сад
Област: XML технологије, мрежно базирани системи, електронско пословање, е-управа), геоинформациони системи.

др Душан Сурла, ред. проф. Природно-математички факултет, Нови Сад.
Област: информациони системи, библиотечки софтверски системи

др Бранко Милосављевић, доцент, Факултет техничких наука, Нови Сад.
Област: проналажење информација, мулти-медијалне базе података, управљање документима.

